

Indikátory trvalo udržateľného rozvoja

Zásadnú podporu trvalo udržateľného rozvoja (TUR) deklarovala Konferencia Organizácie spojených národov (OSN) o životnom prostredí a rozvoji v Rio de Janeiro v roku 1992, na ktorej boli prijaté 4 zásadné dokumenty: Rio-deklarácia (27 zásad), Dohovor o biologickej diverzite, Rámcový dohovor o klimatických zmenách a AGENDA 21 (40 kapitol) tvoriaca základ-

cou ukazovateľov (indikátorov) TUR. Práve pre potrebu vyhodnocovania smerovania k TUR Komisia pre trvalo udržateľný rozvoj OSN schválila na svojom zasadnutí dňa 18. apríla 1996 v New Yorku ukazovatele TUR.

Pre Slovenskú republiku bolo z celého súboru relevantných 125 ukazovateľov TUR. Sedem ukazovateľov súboru

ky na podporu priorít a dosiahnutia strategických cieľov TUR SR. Základnou orientáciou SR by malo byť dlhodobé, cieľavedomé a komplexné smerovanie k vytváraniu spoločnosti založenej na princípoch TUR a ich praktickom uplatňovaní. K dosiahnutiu tejto orientácie je potrebné vo všetkých sférach spoločnosti vychádzať z princípov a kritérií TUR a orien-

obr. 1

ENVIRONMENTÁLNY PILIER TUR	SOCIÁLNY PILIER TUR	EKONOMICKÝ PILIER TUR	INŠTITUCIONÁLNY PILIER TUR
1. Bilancia vzniku a nakladanie s odpadom 2. Bilancia vzniku a nakladanie s komunálnym odpadom 3. Bilancia vzniku a nakladanie s nebezpečným odpadom 4. Chránené územia, ktoré majú vypracované/zrealizované riadiace plány 5. Chránené územia SR navrhnuté podľa Birds Directive 6. Chránené územia SR navrhnuté podľa Habitat Directive 7. Chránené územia, v ktorých bol zachovaný/zlepšený stav ochrany 8. Dovoz a vývoz nebezpečných odpadov 9. Emisie základných znečisťujúcich látok z dopravy 10. Erózia pôdy 11. Eutrofizácia povrchovej vody 12. Hustota hydrologických sietí 13. Intenzita ťažby dreva 14. Kvalita pitnej vody 15. Kvalita povrchovej vody 16. Kyslíkový režim vo vodných tokoch 17. Mikrobiologické ukazovatele v povrchových vodách 18. Ochranné lesy ako percento celkovej výmery lesných pozemkov 19. Ohrozenosť rastlín podľa počtu taxónov a stupňa ohrozenosti 20. Ohrozenosť živočíchov podľa počtu taxónov a stupňa ohrozenosti 21. Orná pôda na jedného obyvateľa 22. Percento obhospodávaných lesných pozemkov 23. Počet vybudovaných alebo zrekonštruovaných objektov pre účely ochrany prírody a krajiny 24. Poplatky za ukladanie odpadov na skládkach a odkališkách 25. Poplatky za znečisťovanie ovzdušia 26. Poškodenie lesov biotickými a abiotickými činiteľmi 27. Poškodenie lesov imisiami 28. Povodne 29. Racionálne využívanie podzemnej vody 30. Racionálne využívanie povrchovej vody 31. Ročná spotreba povrchovej a podzemnej vody 32. Špecifická spotreba vody na obyvateľa 33. Spotreba masťového hnoja 34. Spotreba pesticidov 35. Spotreba priemyselných hnojív 36. Stav a vývoj v počte a rozlohe chránených území SR 37. Trend vo vypúšťaní odpadových vôd do vodných tokov 38. Výmera poľnohospodárskej pôdy v ekologickom poľnohospodárstve 39. Vypúšťané množstvo odpadových vôd do vodných tokov podľa ukazovateľov znečistenia 40. Využívanie odpadov 41. Zakázané alebo prísne obmedzené chemické látky 42. Zásoby podzemnej vody 43. Zasolené a zamokrené oblasti 44. %zastúpenie miest odberov s III. triedou kvality 45. %zastúpenie miest odberov so IV-V. triedou kvality 46. Zavlažované územia 47. Zdravotný stav lesov (podľa defoliácie) 48. Zeleň v mestských sídlach 49. Zmeny vo využívaní pozemkov 50. Zmeny výmery lesných pozemkov 51. Zneškodňovanie odpadu na jedného obyvateľa 52. Zníženie úniku vody z rozvodov pitnej vody	1. Kvalita potravín a potravinového reťazca 2. Migrácia obyvateľstva 3. Napojenie obyvateľstva na verejnú kanalizáciu 4. Napojenie obyvateľstva na verejný vodovod 5. Obytná plocha na osobu 6. Počet dopravných nehôd a počet usmrtených a zranených osôb v dôsledku dopravnej prevádzky 7. Stredná dĺžka života pri narodení 8. Úmrtnosť obyvateľstva 9. Vývoj základných demografických ukazovateľov 10. Výživa obyvateľstva	1. Energetická náročnosť hospodárstva SR 2. HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily (PKS) 3. Precestovaná vzdialenosť na jedného obyvateľa podľa druhov dopravy 4. Prepravné výkony nákladnej dopravy podľa druhu dopravy 5. Prepravné výkony osobnej dopravy podľa druhu dopravy 6. Príspevok elektrickej energie z obnoviteľných zdrojov energie k celkovej spotrebe elektrickej energie 7. Ťažba a zásoby energetických surovín 8. Ťažba a zásoby nerudných a stavebných surovín 9. Ťažba a zásoby rudných surovín 10. Využívanie obnoviteľných zdrojov energie 11. Vznik a nakladanie s rádioaktívnym odpadom (RAO)	1. Environmentálne označovanie výrobkov 2. Prístupenie SR k medzinárodným dohovorom v oblasti ŽP 3. Zavedenie systémov environmentálneho manažérstva (EMAS)

tovať sa na nasledovné dlhodobé priority (integrovane ciele) TUR SR identifikované v NS TUR, medzi ktoré nevyhnutne patrí aj vysoká kvalita životného prostredia, ochrana a racionálne využívanie prírodných zdrojov - efektívna ochrana životného prostredia, šetrné využívanie prírodných zdrojov, odstránenie environmentálnych záťaží a poškodenia prostredia, limitovanie ekonomického rozvoja v súlade s prírodnými podmienkami a potenciálmi, dosiahnutie a udržanie kvalitného životného prostredia s dôrazom na ohrozené oblasti.

Strategické ciele TUR, ktoré je potrebné v rámci smerovania aj k uvedenej dlhohodovej prioritě dosiahnuť vo vzťahu k životnému prostrediu, sú: (1) zlepšenie zdravotného stavu obyvateľstva a zdravotnej starostlivosti, skvalitnenie životného štýlu, (2) roz-

voj integrovaného modelu pôdohospodárstva, (3) reštrukturalizácia, modernizácia a ozdravenie výrobného sektora, (4) zlepšenie dopravnej a technickej infraštruktúry, rozvoj cestovného ruchu, (5) reštrukturalizácia a modernizácia bankového sektora, (6) zníženie energetickej a surovínovej náročnosti a zvýšenie efektívnosti hospodárstva SR, (7) zníženie podielu využívania neobnoviteľných prírodných zdrojov pri racionálnom využívaní obnoviteľných zdrojov, (8) zníženie environmentálneho zaťaženia prostredia, (9) zmiernenie dôsledkov globálnej zmeny klímy, narušenia ozónovej vrstvy a prírodných katastrof, (10) zlepšenie kvality životného prostredia v regiónoch.

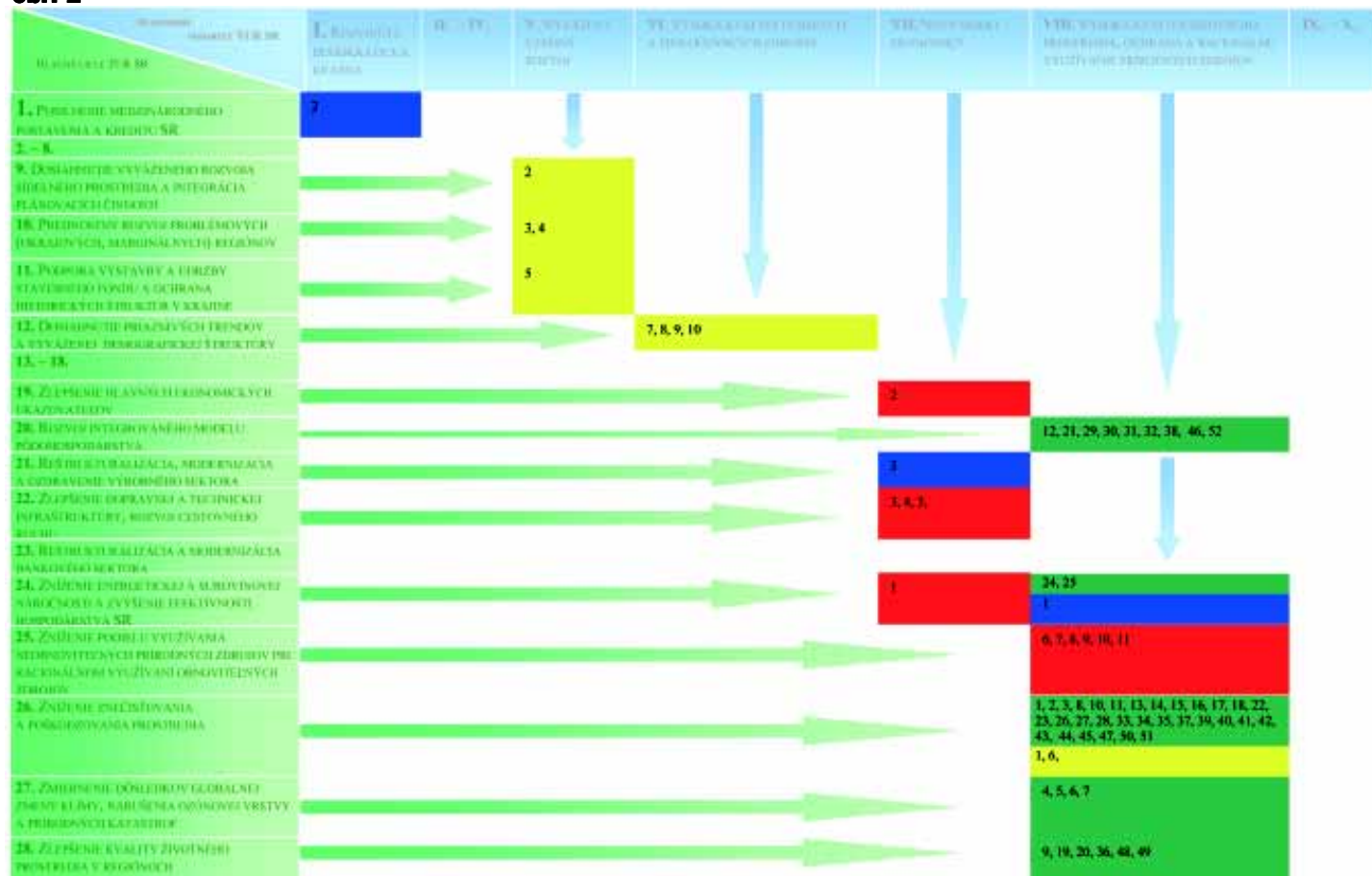
né východisko pre vypracovanie stratégií TUR na všetkých úrovniach. Táto podpora bola znovu potvrdená a deklarovaná aj v prijatých záverečných dokumentoch na Svetovom summite o trvalo udržateľnom rozvoji (WSSD) v Johannesburgu 2002. Na všetkých úrovniach musí byť vyvinuté úsilie na podporu integrácie troch zložiek trvalo udržateľného rozvoja - ekonomického rozvoja, sociálneho rozvoja a ochrany životného prostredia - ako navzájom závislých a podporujúcich sa pilierov. Výzvou pre všetkých je premietnuť princípy TUR do každodenného správania, posudzovať všetky plánované i realizované aktivity prostredníctvom kritérií TUR a vyhodnocovať smerovanie k trvalej udržateľnosti pomo-

trvalo udržateľnom rozvoji v Johannesburgu. Správa na základe ukazovateľov trvalo udržateľného rozvoja hodnotí desaťročné obdobie naplňovania cieľov stanovených v oblasti TUR v Rio de Janeiro v podmienkach SR.

Strategický dokument Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja Slovenskej republiky (NS TUR) obsahuje orientácie a priority TUR SR, strategické ciele a cesty a prostried-



obr. 2



ní s indikátormi Komisie OSN pre trvalo udržateľný rozvoj (UN CSD) a Lisabonskými indikátormi Európskej únie.

Z tohto dôvodu bol v roku 2005 odborníkmi Slovenskej agentúry životného prostredia

hodnotiace napĺňanie príslušných priorít a cieľov NS TUR (obr. č. 1).

Navrhnutý súbor ukazovateľov na hodnotenie plnenia národnej stratégie v oblasti environmentálneho piliera TUR vychádza z možnosti jeho aplikovateľnosti pri vyhodnocovaní plnenia hlavných cieľov vytýčených v NS TUR a v jej prioritných oblastiach, s dôrazom na vecné a smerné ciele a priority spadajúce do oblasti environmentálneho piliera TUR podľa jednotlivých ciest a prostriedkov navrhnutých k ich dosiahnutiu (obr. č. 2).

Kompletný súbor ukazovateľov je prístupný na www.enviroportal.sk. Indikátory sú rozdelené podľa príslušnosti k jednotlivým pilierom TUR. Technické riešenie prezentácie indikátorov TUR umožňuje užívateľovi jednoduchý prístup k požadovanej informácii na rôznej úrovni detailizácie problému. Prvá úroveň poskytuje základné informácie o stave a trendoch vývoja vybraného indikátora TUR formou grafického zhodnotenia (graf, mapa, tabuľka) trendu vývoja, medzinárodného porovnania, krátkym zhodnotením vývoja (grafické vyjadrenie trendu pomocou „smajlíkov“), odkazom na podrobnejšie, doplnujúce informácie. Druhá úroveň poskytuje podrobnejšie informácie o stave a trendoch vývoja vybraného indikátora TUR prostredníctvom popisu príslušného indikátora, cieľa, resp. zdôvodnením toho, prečo sa indikátor TUR sleduje a podrobnejším popisom trendov zaznamenaných u príslušného indikátora (t. j. prečo a z akých dôvodov sa vyvíja k lepšiemu, resp. k horšiemu). Tretia úroveň poskytuje vysvetľujúce a doplnujúce informácie o príslušnom indikátore TUR (definície pojmov, podporné údaje a hodnotenia) dostupné na druhej hierarchickej úrovni.

Ing. Ľudmila Marcinátová

Slovenská agentúra životného prostredia

Banská Bystrica

Cesty a prostriedky na podporu priorít a dosiahnutia strategických cieľov TUR SR navrhujú činnosti, ktorými by mala spoločnosť prispieť k splneniu jednotlivých strategických cieľov. Pre ich monitorovanie je potrebné vytvoriť taký súbor ukazovateľov TUR, ktorý by komplexne a objektívne odrážal stav v dosahovaní vytýčených strategických cieľov. Jednotný súbor ukazovateľov TUR schválený vládou SR v roku 1997, uvedený ako príloha NS TUR, neumožňuje komplexne vyhodnocovať smerovanie SR k trvalej udržateľnosti. Hoci ukazovatele prezentujú ľudské činnosti, procesy a modely, ktoré majú účinok na TUR, indikujú stav TUR a zároveň uvádzajú strategické a ďalšie možnosti reakcie na zmeny v stave TUR, v oblasti environmentálneho piliera zahrnuté indikátory nespĺňajú požiadavky pre zabezpečenie objektívneho a komplexného odpočtovania cieľov NS TUR. Tento súbor je neúplný aj vo vzťahu k súboru indikátorov RIO+10 procesu SR, ako aj v porovnaní

vypracovaný **Návrh ukazovateľov na hodnotenie plnenia Národnej stratégie trvalo udržateľného rozvoja SR v oblasti environmentálneho piliera TUR**. Súbor ukazovateľov zahŕňa indikátory, ktoré sú sledované a vyhodnocované na úrovni OSN ako UN CSD indikátory, na úrovni EÚ ako Lisabonské indikátory a indikátory RIO+10 procesu v SR. Do návrhu boli zaradené aj nové indikátory, ktoré je potrebné vyhodnocovať, aby bolo možné odpočtovať strategické ciele NS TUR. Okrem indikátorov z oblasti environmentálneho piliera je súbor doplnený aj o indikátory súvisiace so životným prostredím,